

блокування проросійських ресурсів, санкції проти пропагандистів, котрі поширюють проросійські наративи і месиджі, через ініціативи медіаплатформ, що пропонують маркування неперевіреного контенту, бан фейкових акаунтів тощо, так і шляхом виявлення громадянської відповідальності українців.

Інформаційний простір - це арена боротьби за владу, увагу та ідентичність. Сталий розвиток інформаційного простору вимагає нині технологічної грамотності користувачів, формування етичних рамок для використання ШІ, алгоритмів діяльності медіа, вироблення загальноприйнятних прозорих нормативних стандартів для діяльності контентмейкерів.

Медіа, блогери та соцмережі є потужними інструментами формування інформаційного простору, який може як об'єднувати суспільство, так і роз'єднувати його. В умовах війни їх роль стає ще критичнішою, тому на першому місці в діяльності державних і громадських інституцій має постати підвищення медіаграмотності населення, розвиток критичного мислення, ефективне регулювання медіапростору без порушень свобод контентмейкерів і медіаспоживачів.

Список використаних джерел

1. Рагулівна. Блог про агресивний несмак українського бомонду і не тільки. URL: <https://www.youtube.com/@ragulivna>

Пилипенко Вікторія Вікторівна,
доцент кафедри теорії, історії та філософії права навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат історичних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ СТАЛИХ ІСТОРИЧНИХ НАРАТИВІВ ЯК СКЛАДОВА ВОРОЖИХ ІПСО

Починаючи з оголошення АТО в 2014 році і особливо після повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року росія використовує проти українців всі три складових сучасних війн: конвенційну (безпосереднє ведення бойових дій), інформаційну (поширення фейків і дезінформації), смислової (викривлення системи цінностей). Сміслова війна, за словами Рени Марутян, покликана змінити національну ідентичність, викривити свідомість поколінь на основі сфабрикованих переконань і знань, які сприймаються за «чисту монету» [1]. Найпершим і надважливим інструментом смислової війни є історичні наративи, які апелюють до колективної пам'яті та мають формувати так звані міф основи як візуальний та задокументований, перетворений на юридичне джерело, доказ ідентичності нації, що формується у процесі злиття окупованої території з тілом держави агресора. Таким чином російська військово-ідеологічна машина перетворила історію на важливий гнучкий, а головне

слухняний в руках пропагандистів, інструмент, а смисловою війну на основний метод ІПСО або PSYOPS.

Міністерство оборони США визначає ІПСО як «заплановану політичну, економічну, військову та ідеологічну діяльність, спрямовану на іноземні країни або окремих осіб з метою створення емоцій, ставлень, розуміння, переконань і поведінки, сприятливих для досягнення політичних і військових цілей» [2, с. 77]. Отож, російські спецслужби використовують історичні наративи в ІПСО одразу для двох стратегічних цілей: створення міфу основи існування своєї держави з сукупності анексованих територій і залучення до служіння цьому міфу adeptів з окупованих територій, що мають у підсумку виправдати її територіальні зазіхання та воєнні злочини. Якщо із залученням служителів культу «руського міра» завдяки дезінформації і пропаганді проблем в агресора ніколи не було, то формування міфу основи викликало цілу низку питань.

Міф основи, за дослідженням філософа з Єльського університету Джейсона Стенлі, має бути фундаментом ідентичності штучно сформованої нації, наріжним каменем її монолітності, де першооснову складає славетна національна історія, в якій члени цієї обдарованої нації панували над іншими. Взятий для цього історичний факт спільної перемоги приналежних осіб до заявленої «нації переможців» повинен викликати емоцію ностальгії й бажання повторити минулу велич за будь-яку ціну (от звідки гасло в російській концепції пам'яті Другої світової війни – «Можем повторить» – автор) [3, с. 17].

Про проблеми російської пропагандистської машини з пошуком міфу основи свідчать численні взаємосуперечливі заяви путіна про те, спадкоємцем якої держави є сучасна росія. Однією із найбільш стабільних версій є переконання про спадкоємність росією ідеалів і завдань Радянського Союзу. Для народів пострадянського простору москва мала залишитися центром комуністичної землі обітваної, а російський президент єдиною силою, здатною подолати економічні труднощі, що виникли після розпаду СРСР. Однак, стрімкий розвиток держав колишнього радянського табору, вступ більшості з них до ЄС та НАТО, а надто українська Революція Гідності знищили й до того хитку ідею про відродження радянської спільності.

Вихід 12 липня 2021 року статті путіна «Про історичну єдність росіян та українців» засвідчив остаточний поворот в пошуку історичної героїчної основи росії в сторону Київської Русі та величі перемоги в так званій Великій Вітчизняній війні. І якщо теза про єдність трьох братніх народів та колиску християнства під захистом москви не знайшла широкої підтримки пересічних росіян, то титул «народа победителя», який не програв жодної битви і захистив світ від нацистів та фашистів стала тим довгоочікуваним підґрунтям виправдання будь-яких проявів агресії та воєнних злочинів [4].

Виявилось, що в росіян тема війни, а головне «великої перемоги», що прийшла після звільнення від гітлерівської армії держав Східної й Центральної Європи, викликає настільки високу емоційну ностальгію, що може слугувати не лише обґрунтуванням доцільності війни з Україною, але й працювати на «внутрішній ринок» для здійснення мобілізації й виправдання будь-яких економічних чи політичних обмежень. Ось чому одна із перших російських

ІІСО про «розп'ятого хлопчика в трусіках» – сюжет на російському телеканалі про нібито страту хлопчика українськими військовими під час звільнення Слов'янська у 2014 році, попри його подальше спростування, укорінився у свідомості росіян як доказ того, що українці є нацистами [5]. Усі подальші сюжети про: «біолабораторії» (подається як аналог нацистських біологічних експериментів), мітки для наведення ракет (мали провести паралелі з партизанським рухом опору Другої світової війни і підживити ідею про несприйняття «київської влади» народом України, а в подальшому – виправдати тезу про «рятувальну спецоперацію»), масові здачі українців в полон (висвітлювалися з аналогією корінного перелому 1943 року, коли під Сталінградом німці масово здалися в полон), підготовку до перемовин і капітуляцію України через відсутність західної допомоги (акцент робився саме на капітуляцію, знову ж таки, щоб зайвий раз акцентувати на «священній переможній місії росії у війні з нацизмом») лише розширювали межі сприйняття пересічним росіянином війни з Україною як «священної», заради якої можна понизити моральний бар'єр та бути готовим терпіти всі незручності економіки держави, що веде цю війну.

Скандали навколо ТЦК, особливо пов'язані із замахом на життя військових, теж є професійно спланованою, і на жаль, певною мірою вдало проведеною російською ІІСО. Росія прагне створити картинку, що в Україні назріває внутрішній спротив війні, а мобілізація через залучення на контракт 18-річних нагадує ситуацію в агонізуючій гітлерівській Німеччині, де в останні місяці перед капітуляцією намагалися мобілізувати не навчену молодь. При цьому паралельно нав'язується думка, що мирним прагненням українців, які втомилися від війни, заважає «київська хунта», яка відправляє на смерть своїх громадян. Кінцева мета такої ІІСО – внутрішній спротив і громадянська війна в Україні, на тлі яких можна буде протягнути ідею виборів і поставити ручне керування. І в цьому кейсі лише питання до сформованого критичного мислення українців та їх імунітету на ворожі інформаційні вкиди [6].

Небезпека ІІСО полягає в тому, що попередити чи завадити їх появі практично неможливо. Величезна ж включеність в реалізацію одного кейсу ІІСО широкого кола фахівців, навчених впливати на поведінкові реакції людей, ускладнює процес розвінчування вже сформованого впливу й подолання його наслідків. Об'єкт дії ІІСО завжди залишається в програшній позиції, адже він має обмежений інструментарій впливу – лише верифіковані дані й баланс думок. Ось чому перед журналістами в умовах війни стоїть першочергове завдання формування інформаційної гігієни та відмова від поширення новин з неперевіреним фактажем. Перед юристами ж постає виклик нормотворчої діяльності в сторону посилення відповідальності за порушення журналістських стандартів, маніпулювання інформацією та використання інформації в цілях, що шкодять національній безпеці. ІІСО, їх складові та методи, мають бути криміналізовані та прирівняні до злочинів, що несуть загрозу територіальній цілісності й безпеці держави.

Отже, ІІСО є ваговою складовою сучасних гібридних воєн, що потребує детального аналізу та посиленої законотворчої діяльності, у першу чергу в

частині обґрунтування прирівнення поширення ворожих наративів до колабораціонізму.

Список використаних джерел

1. «ІПСО і люди»: Рена Марутян про смислові війни. Центр протидії дезінформації. 2024. 28.06. URL: <https://cpd.gov.ua/announcement/ipso-i-lyudy-re-na-marutyan-pro-smyslovi-vijny/> (дата звернення: 06.06.2025).
2. Modrzejewski LtCol Zbigniew. Psychological operations after the Second World War. С. 74-99. URL: <https://securityanddefence.pl/pdf-103237-36119?filename=36119.pdf> (дата звернення: 06.06.2025).
3. Стенлі Дж. Як діє фашизм. Політика «ми» і «вони» / Пер. з англ. Я. Войтка. Київ: Видавнича група КМ-БУКС, 2025. 200 с.
4. Путін опублікував статтю про Україну, у якій апелює до «єдності росіян та українців». Детектор медіа. 2021. 12 липня. URL: <https://detector.media/infospace/article/190048/2021-07-12-putin-opublikuvav-stattyu-pro-ukrainu-u-yakiy-apelyuie-do-iednosti-rosiyan-ta-ukrainsiv/> (дата звернення: 06.06.2025).
5. Дудченко А. «У трусіках, як Ісуса прибили на дошку»: як росіяни 10 років тому створили фейк про «розіп'ятого хлопчика» і які «шедеври» генерують зараз. Вчасно. 2024. 12 липня. URL: <https://vchasnoua.com/news/u-trusikah-iak-isusa-pribili-na-dosku-iak-rosiiani-10-rokiv-tomu-stvorili-feik-pro-rozipiatogo-xlopcika-i-iaki-sedevri-generuiut-zaraz> (дата звернення: 06.06.2025).
6. Ліскович М. Як російські спецслужби причетні до вбивства військових ТЦК. Укрінформ. 2025. 4 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3956165-ak-rosijski-specsluzbi-pricetni-do-vbivstva-vijskovih-tck.html> (дата звернення: 06.06.2025).

Пікуля Тетяна Олександрівна,

*професор кафедри теоретичної
юриспруденції Київського національного
економічного університету імені Вадима
Гетьмана, кандидат юридичних наук,
доцент*

ПРАВОВЕ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ПЕРІОДУ

У сучасних умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення інформаційна безпека суспільства набуває критичного значення, оскільки військові дії та гібридні загрози посилюють вразливість державних і цивільних інформаційних інфраструктур. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» чітко визначає повноваження органів державної влади й місцевого самоврядування щодо захисту інформаційного простору та гарантування прав і свобод громадян під час введення воєнного стану [1]. Одночасно Указ